

موسیقی ترکمن

نویسنده:

سمیرا عابدینی ویشکی

www.ketab.ir

سرشناسه : عابدینی ویشکی، سمیرا، ۱۳۷۹-
 عنوان و نام : موسیقی ترکمن/ نویسنده سمیرا عابدینی ویشکی.
 پدیدآور
 مشخصات نشر : تهران: موسسه فرهنگی انتشاراتی اولین ها، ۱۴۰۳.
 مشخصات : ۲۰۵ ص.
 ظاهری
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۸۲۲۰-۹۷-۰ : ۲۵۰۰۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست : فیبا
 نویسی
 موضوع : موسیقی محلی ترکمنی
 Folk music -- Turkmenistan
 موسیقی محلی ایرانی -- بندر ترکمن
 Folk music -- Iran -- Bandar Turkmen
 M۱۸۲۰ : رده بندی کنگره
 ۷۸۹/۹۲۲۳ : رده بندی دیویی
 ۹۵۹۷۲۵۱ : شماره کتابشناسی
 ملی
 اطلاعات رکورد : فیبا
 کتابشناسی

تهران. میدان انقلاب. جنب بانک تجارت ساختمان اقق پلاک ۱۳۶۰ واحد ۱۵

عنوان: موسیقی ترکمن

نویسندگان: سمیرا عابدینی ویشکی

نشر و پخش: موسسه فرهنگی انتشاراتی اولین ها- www.zolalesabz.ir

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه- چاپ: مجد

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۲۲۰-۹۷-۰

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول - بخشی ها، راویان تاریخ غیرمکتوب ترکمن
۱۳	اوزان
۱۷	بخشی
۲۲	بخشی ها و حکومت
۲۶	بخشی ها از لحاظ ترتیب تاریخی
۲۷	ساز و آواز بخشی ها در مجالس هررسی
۳۱	بخشی ها و منابع مقام های آوازی
۳۳	بخشی ها و منزلت اجتماعی
۳۵	تصاویر
۴۳	فصل دوم - مقامات در موسیقی ترکمن
۴۵	مقام
۴۹	مقامات حماسی
۵۲	مقامات تاریخی
۵۳	مقامات عاشقانه
۵۷	مقامات عارفانه
۵۷	مقامات طبیعت گرایی
۶۲	مروری بر سایر مقامات
۸۹	فصل سوم - شکل و سبک در موسیقی ترکمن
۹۱	موسیقی ترکمنی و نقش پیام رسانی
۹۳	شیوه و شکل های اجرایی
۹۵	سبک های نوازندگی
۹۸	بخشی ها از لحاظ سبک های نوازندگی
۹۹	دستگاه های نوازندگی

فصل چهارم - موسیقی درمانی	۱۰۱
نمایش‌های کهن و ریشه‌های آن	۱۰۳
شامانیسم در مذهب ترکان	۱۰۵
سازهای ترک و اساس‌های متکی بر دین و باور	۱۱۰
آیین پرخوانی	۱۱۲
رقص و آواز	۱۱۴
آیین ذکر (رقص خنجر)	۱۱۷
تصاویر	۱۲۱
فصل پنجم - مقدمه‌ای بر شناخت دوتار	۱۲۹
قدت دوتار	۱۳۱
دوتار ترکمن‌ها	۱۳۳
دوتار در نواحی مختلف ایران	۱۳۸
پرده‌بندی دوتار در نواحی مختلف	۱۳۹
جدیدترین اضافات در سیستم دوتار	۱۳۹
وسعت و صدا داری دوتار	۱۴۰
اسامی پرده‌های دوتار	۱۴۱
روش نواختن دوتار	۱۴۳
تنبور قبل و بعد از ظهور اسلام	۱۴۴
عقاید مختلف در مورد موسیقی و تنبور	۱۴۵
تصاویر	۱۴۷
فصل ششم - پژوهشی پیرامون چگونگی ساخت دوتار	۱۶۷
ساختمان و اجزای دوتار	۱۶۹
ابزارهای لازم برای ساخت دوتار	۱۷۰
مراحل ساخت دوتار	۱۷۰
نکاتی درباره تعمیرات دوتار	۱۷۹
تصاویر	۱۸۰
فهرست منابع	۱۹۹

مقدمه:

در بین نیازمندی‌های مختلف انسان دسته‌ای از نیازمندی‌ها دیده می‌شود که به آن اصطلاحاً نیازمندی‌های اصلی یا حوایج مادی و ضروری می‌گویند. در برابر این دسته از حوایج مادی دسته دیگری از حوایج به نام حوایج غیرمادی وجود دارد مانند حکومت، مذهب، فرهنگ، هنر و آداب و رسوم، که در این میان هنر به عنوان پاکترین و شفاف‌ترین آینه فرهنگ، نمایانگر جایگاه فرهنگی هر جامعه است.

از ویژگی‌های فرهنگ هر جامعه که متناسب با محیط زندگی، عادات و آداب اجتماعی و طبیعت پاک انسانی است، موسیقی در معنای سازها، آهنگ‌ها و سرودهایی است که مجموعاً زبان حال و مترجم احساسات و عواطف مردم است، که از گذشته بسیار دور از نسلی به نسل بعد منتقل شده، به عنوان جزیی از فرهنگ قومی با روح و جان مردم در آمیخته به حیات خود ادامه می‌دهد.

موسیقی فولکلوریک ترکمن، به عنوان یکی از غنی‌ترین انواع موسیقی شرق، همانند موسیقی سایر ملل که ریشه در عقاید مردم دارد، از ذهن مردم و آرزوهای آنان الهام می‌گیرد و معلو از تنوع و غنای ملی، حماسی و تاریخی است، که همچون سرزمین مادری سرگذشتی افتخارآمیز و سرشته به آن دارد. این موسیقی که از غم‌ها، شادی‌ها، دردها و شهادت‌های مردمی آنها سرچشمه می‌گیرد، نشانگر احساس، بیان و فریاد مشترک این قوم، از ورای سال‌ها کار و

کوشش و مبارزه بوده است.

درباره تاریخ موسیقی فولکلوریک ترکمن‌ها، بالاخص سابقه ساز و آوازهای ترکمن‌های ایران اطلاعات زیادی در دست نیست. تنها از قرن هفتم و هشتم میلادی منابع اطلاعاتی ضعیفی مربوط به اغوزها ما را با تحولات موسیقی این قوم آشنا می‌کند.

دوتار ترکمن که به نام تامدثرا شهرت دارد، در واقع نشأت گرفته از قوپوز اوزان‌ها در دوران اغوزها بوده و یکی از اصیل‌ترین و اصلی‌ترین ساز موسیقی ترکمن محسوب می‌گردد که در این منطقه بیش از سایر سازها مورد توجه واقع شده است. این ساز دارای صدایی نافذ، مؤثر و در عین سادگی ظاهری آن خوش‌الحان است که در شبونده آرامشی درونی پدید می‌آورد و عمده‌ترین توان شگفت‌انگیز آن در برانگیختن بی‌واسطه احساس شنونده است.

نام بخشی معمولاً با کلمه «ساز» (دوتار) مترادف است، و بخشی‌های ساز به دست، این راویان پرشور افسانه‌ها و نغمه‌های مردمی از عوامل عمده آفرینش، حفظ و اشاعه ادبیات شفاهی هستند. آنها علاوه بر خواندن و نواختن در ایامی که نگارش کتبی وجود نداشت نقش بسیار مؤثری در اشاعه و انتشار تاریخ، حماسه‌ها، فرهنگ معنوی و به عبارتی انتقال ادبیات و تاریخ غیر مکتوب قوم ترکمن را به قوم حاضر داشته‌اند و نسل به نسل این آثار گران‌بها را با دوتار خود در گوش و جان دوست‌داران آن زمزمه کرده و به ترم درآورده‌اند. متأسفانه در شناساندن نقش و پایگاه این میراث پر ارزش که بزرگ‌ترین وسیله بیان خواست‌های ترکمن بوده هرگز به شکلی گسترده کوشش به عمل نیامده است. به همین دلیل این حقیر با تمام بضاعت کلام بر آن شدم که به منظور آشنا شدن مردم کشورمان با موسیقی ترکمن این تحقیق را به رشته

تحریر در آورم و هم چنین راهگشا و مشوقی مؤثر برای علاقه‌مندان به تحقیق در زمینه موسیقی ترکمن باشد.

کتابی که اینک به عنوان مقدمه‌ای بر موسیقی ترکمن تقدیم خوانندگان ارجمند می‌شود، شامل بررسی‌هایی است که در زمینه موسیقی ترکمن به عمل آمده است. هرچند محتوای پاره‌ای از این بررسی‌ها از جهاتی قابل بحث است، اما مطالعه آن برای خوانندگان خالی از فایده نیست و آنان را در شناخت اجمالی موسیقی ترکمن یاری خواهد کرد.

آن چه در این نوشته آمده - همان طور که از عنوان آن پیداست - مجموعه‌ای کامل درباره موسیقی ترکمن نیست، بلکه کاوشی اجمالی و کوششی است در معرفی یکی از مجموعه سازهای موسیقی ترکمن و پیرامون آن به صورت ایجاز و اختصار. این کتاب مختصر بر حسب موضوعات متنوع مورد نظر در ۶ فصل تدوین یافته است.

فصل اول به بررسی و تحلیل تاریخچه و بیان نظریات مورخین درباره اوزان‌ها و بخشی‌ها اختصاص یافته است. در فصل دوم پیرامون مقامات و تقسیم‌بندی آنها در موسیقی ترکمن سخن رفته است. فصل سوم به شکل‌های اجرایی و سبک‌های نوازندگی می‌پردازد. فصل چهارم به بررسی و تأثیر موسیقی در روان‌درمانی اختصاص دارد. فصل پنجم نیز نثری اجمالی بر تاریخچه و قدمت دوتار، یکی از مجموعه سازهای موسیقی ترکمن دارد و فصل ششم پژوهشی است درباره چگونگی ساخت دوتار که در آن بیش‌تر نحوه ساخت این ساز از ابتدا تا انتها به تفصیل تشریح گردیده است.

در اینجا لازم است از سازنده زبردست دوتار و کمانچه در منطقه ترکمن صحرا، جناب آقای یوسف دیبایی که این حقیر را به هنگام ساخت دوتار

به حضور پذیرفته و در نوشتن پژوهش میدانی فصل ششم بی‌شائبه و صمیمانه مرا یاری نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

در پایان سخن امید می‌رود که با این اثر گامی کوچک در راه شناساندن بهتر یکی از ابعاد موسیقی ترکمن برداشته شده، و مطالب آن با تمام کاستی‌هایش مورد قبول هنردوستان و علاقه‌مندان به موسیقی ترکمن قرار گیرد.

نظر محمد مصطفائی

گنبدکاووس - بهمن‌ماه ۱۳۷۷